

ВІДГУК
офіційного опонента – кандидата юридичних наук,
старшого наукового співробітника Авдєєвої Галини Костянтинівни
на дисертацію Українця Тараса Васильовича на тему:
«Розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання в
умовах воєнного стану», подану на здобуття ступеня доктора філософії з
галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 – Право

Актуальність теми дисертації. У відповідь на повномасштабну збройну агресію РФ Україна була змушена трансформувати систему розслідування злочинів. Метою цих змін є не лише підвищення ефективності боротьби зі злочинністю, а й забезпечення національної безпеки, збереження територіальної цілісності та захист прав та інтересів громадян і юридичних осіб у сфері кримінального судочинства.

На тлі євроінтеграційних процесів та змін у законодавстві щодо розмитнення вживаних автомобілів та ввезення волонтерської допомоги для ЗСУ зловмисники дедалі частіше підробляють відповідні документи. Свідоцтва про реєстрацію транспортних засобів, водійські посвідчення, угоди про гуманітарну допомогу стають об'єктами злочинних посягань. Серед них, підробка водійських документів є особливо небезпечною як для держави, так і для пересічних громадян.

Зазначені проблеми розглядалися у дослідженнях українських і зарубіжних вчених у галузі кримінально-правових наук, в яких досліджувалися питання кримінальної відповідальності за підроблення документів, печаток, штампів і бланків, їх збут чи використання, розслідування цих правопорушень та здійснення експертних досліджень документів, бланків, штампів, печаток тощо. Проте, низка важливих теоретичних та практичних аспектів цієї проблематики залишаються поза межами уваги науковців, окремі положення і теорії мають дискусійний характер, а деякі з них потребують поглибленого наукового обґрунтування. Загалом віддаючи належне теоретичній та практичній значущості наукових досліджень з означеної проблематики, слід відзначити відсутність комплексного наукового дослідження, яке містить результати поглибленого вивчення способів й ознак підроблення сучасних посвідчень водія, виготовлених на пластиковій основі (останні зміни у виготовленні бланка документа відбулися 2024 року). Потребує детального дослідження взаємозв'язок типових ситуацій виявлення підроблених посвідчень водія та напрямів дій дізнавача щодо їх вирішення, передусім шляхом проведення тактичних операцій. В умовах повномасштабної війни РФ проти нашої країни потребують окремого дослідження особливості проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні, розпочатому за ст. 358 КК України, в умовах воєнного стану та ролі в них спеціаліста.

Дослідження, проведене Т. В. Українцем, має за мету розробити наукові засади і криміналістичні рекомендації для вирішення проблем, які виникають під час розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання в умовах воєнного стану та запропонувати надійні кримінальні процесуальні способи оптимізації кримінального провадження.

Актуальність обраної теми обумовлюється й тим, що дослідження виконано відповідно до розділу II Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, схваленого Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023; Стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху України на період до 2024 року, прийнятої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2020 року № 1360-р; Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 року № 454); Пріоритетних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради від 21 грудня 2020 р., протокол № 23).

Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 25 жовтня 2022 року (протокол № 14), внесена до переліку тем дисертаційних досліджень з юридичних наук, розглянутих і схвалених координаційними бюро відділень Національної академії правових наук України (реєстр. № 1137, 2022 рік).

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень. Оригінальність отриманих результатів обумовлена тим, що розглянуті у дисертації питання становлять перше в Україні комплексне наукове монографічне дослідження, в якому вперше обґрунтовано низку концептуальних положень, важливих як для теорії криміналістики, так і для практики розслідування злочинів, пов'язаних з підробленням посвідчення водія, його збутом й використанням в умовах воєнного стану. Дисертантом сформульовано ключові висновки та рекомендації, зокрема, вперше: визначено особливості проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання в умовах воєнного стану, що обумовлені необхідністю їх фіксування за допомогою доступних технічних засобів відео-фіксації; окреслено способи вчинення підроблення посвідчення водія, його збуту й використання в умовах воєнного стану шляхом їх класифікації за такими критеріями: метою вчинення кримінального проступку, видом підробленого посвідчення водія, характеристикою особи правопорушника, характером дій з підготовки, безпосереднього вчинення та приховування слідів кримінального проступку; виокремлено типові ситуації виявлення посвідчень водія з ознаками підроблення (зокрема, під час перевірки поліцейськими документів, під час номенклатурних

дій з водійським документом у підрозділі Головного сервісного центру МВС, під час затримання особи або проведення слідчих (розшукових) дій в іншому кримінальному провадженні); запропоновано тактичні операції початкового етапу розслідування підроблення посвідчень водія, їх збуту та використання (зокрема, «Виявлення, фіксація і збирання первинної інформації про кримінальний проступок», «Встановлення механізму злочинної діяльності підроблювачів водійських документів», «Затримання групи підроблювачів водійських документів», «Встановлення і пошук злочинця»).

Крім того, автором удосконалено: перелік обставин, які підлягають встановленню під час розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання шляхом їх поділу на загальні (передбачені в ст. 91 КПК України) і додаткові (щодо підроблення електронного посвідчення водія; причини й умови, які сприяли вчиненню кримінального проступку); обставини, які встановлюють під час розслідування підроблення та збуту посвідчень водія, й обставини, які встановлюють під час розслідування використання підробленого посвідчення водія; класифікацію типових версій, що висуває дізнавач на початковому етапі розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання, за такими критеріями: кількість правопорушників, зміст діяльності співучасників кримінального проступку, місцезнаходження знарядь підроблення водійських документів тощо; зміст криміналістичної характеристики підроблення посвідчення водія, його збуту й використання, до елементів якої віднесено предмет злочинного посягання; спосіб вчинення кримінального проступку; обстановку вчинення кримінального проступку; типову слідову картину; особу правопорушника; напрями участі спеціаліста у розслідуванні кримінального проступку, передбаченого ст. 358 КК України, в аспекті окреслення його діяльності під час огляду (місця події, документів, комп'ютерних даних), обшуку, допиту, отримання зразків для експертизи та її призначення, слідчого експерименту, освідування.

Також дістали подальшого розвитку: узагальнення напрямів здійснених в Україні досліджень питань розслідування підроблення документів, зокрема водійських документів, їх збуту й використання та поділ їх на етапи: перший (1943-1991) - розроблення загальних аспектів технічної експертизи документів, застосування експертних методів і виконання завдань судових експертиз; другий (1991-2022) - криміналістичне дослідження окремих видів (груп) документів: документів, що посвідчують особу; документів зі спеціальними засобами захисту; документів на транспортні засоби; третій (з 2022 року й донині) - дослідження підроблення документів в умовах воєнного стану на рівні наукових статей і тез доповідей на конференціях; класифікація типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання відповідно до обставин і місця виявлення несправжнього

документа, проведених процесуальних дій; формування основних напрямів вирішення дізнавачем цих ситуацій; перелік осіб, уповноважених в умовах воєнного стану на перевірку документів у водія транспортного засобу, огляду його речей, автомобіля, багажу й вантажу, а також порядок огляду посвідчення водія під час перевірки документів, з окресленням характеристик і захисних елементів бланка національного посвідчення водія, властивостей захисної голографічної плівки, переліку ознак, що свідчать про підроблення документа; криміналістичні рекомендації щодо проведення обшуку транспортного засобу в умовах воєнного стану в ситуаціях виявлення підробленого посвідчення водія на блокпосту й у ситуації проведення обшуку в розпочатому кримінальному провадженні. Дисертантом до головних положень проведення обшуку транспортного засобу віднесено безперервну відеозйомку процесуальної дії, огляд усього автомобіля, забезпечення участі понятих, дотримання членами СОГ заходів безпеки; рекомендації щодо отримання порівняльних зразків для експертизи в кримінальному провадженні про підроблення посвідчення водія, його збуту й використання, а також з призначення технічної експертизи документів з визначенням завдань, які вона вирішує, типових запитань, переліку найпоширеніших помилок у разі залучення дізнавачем експерта в досліджуваній категорії кримінальних проступків.

Значення одержаних результатів для науки і практики полягає в тому, що одержані наукові результати дисертаційного дослідження можуть бути використані: у правозастосовній діяльності під час розслідування кримінальних проступків, передбачених ч. 1, 2, 4 ст. 358 КК України, проведення судових експертиз, що підтверджується актом впровадження Управління дізнання НПУ від 17 грудня 2024 року та актами впровадження Хмельницького і Тернопільського НДЕКЦ МВС України від 2 грудня 2024 року та 11 грудня 2024 року; в освітньому процесі під час викладання навчальних дисциплін «Криміналістика», «Методика розслідування окремих видів кримінальних проступків», «Участь спеціаліста під час слідчих (розшукових) дій», для підвищення кваліфікації дізнавачів, спеціалістів-криміналістів та інших категорій практичних працівників, підготовки лекцій, планів-конспектів семінарських і практичних занять, що підтверджується актами впровадження Національної академії внутрішніх справ від 26 грудня 2024 року №212-оп та Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова від 9 грудня 2024 року № 01948/24; у науково-дослідній діяльності під час підготовки монографій, наукових статей, тез доповідей на конференціях, планування наукових досліджень за напрямом криміналістичного документознавства, методики розслідування підроблення документів, їх збуту й використання, що підтверджується актом впровадження Національної академії внутрішніх справ від 26 грудня 2024 року № 213-нд.

Апробація результатів дисертації. Результати наукових досліджень, висновки та пропозиції автора оприлюднено на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Основні наукові результати дисертаційного дослідження відображено у 7 наукових публікаціях, серед яких три наукові статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, та чотирьох тезах наукових доповідей.

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Автором вірно сформульовано мету дослідження, якою є розроблення наукових засад і криміналістичних рекомендацій розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання в умовах воєнного стану, а також формулювання науково обґрунтованих пропозицій й рекомендацій щодо оптимізації процесу розслідування досліджуваних правопорушень.

Відповідно меті було поставлено та вирішено наступні завдання: проаналізувати стан наукових досліджень питань розслідування підроблення, збуту й використання документів, що посвідчують право керування автомобільним транспортом; висвітлити зміст криміналістичної характеристики підроблення посвідчення водія, його збуту й використання в умовах воєнного стану; дослідити типові ситуації виявлення підробленого посвідчення водія, його збуту й використання, окреслити перелік обставин, що підлягають встановленню в кримінальному провадженні, розпочатому за ст. 358 КК України; встановити типові ситуації розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту та використання на початковому етапі, запропонувати основні напрями дій дізнавача для вирішення цих ситуацій; сформулювати типові версії, які висуває дізнавач на початковому етапі розслідування підроблення посвідчення водій, його збуту й використання; виявити типізацію проведення слідчих (розшукових) дій дізнавачем у типових ситуаціях початкового етапу розслідування кримінального проступку, передбаченого ст. 358 КК України, розробити відповідні тактичні операції; розглянути особливості організації і тактики проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання в умовах воєнного стану; проаналізувати проведення огляду місця події, огляду документів, огляду комп'ютерних даних під час розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання; окреслити порядок призначення судових експертиз та їх проведення, отримання зразків для експертизи під час розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання; дослідити підготовку, проведення та фіксування результатів обшуку в кримінальному провадженні про підроблення посвідчення водія, його збуту й використання; запропонувати організаційно-тактичні рекомендації проведення допиту під час розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання;

розглянути проведення пред'явлення для впізнання, слідчого експерименту та освідування під час розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання; з'ясувати роль спеціаліста в проведенні огляду, обшуку, допиту, отриманні зразків для експертизи та її призначенні, слідчому експерименті, освідуванні в кримінальному провадженні, розпочатому за ст. 358 КК України.

Об'єктом дослідження визначено суспільні відносини, що виникають під час розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання. Предметом дослідження є розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання в умовах воєнного стану.

Ефективне виконання зазначених завдань стало можливим завдяки вдало обраній методології дослідження, вмілому її застосуванню. У роботі використано низку загальнометодологічних підходів до з'ясування сутності понять і правових процесів, а також спеціальні методи наукових досліджень. Зокрема, історико-правовий метод застосовано для розгляду й систематизації періодів розвитку законодавства щодо відповідальності за підроблення документів, їх збут і використання (підрозділ 1.1); системно-структурний - для аналізу видів типових ситуацій виявлення підроблення посвідчення водія, його збуту й використання, а також відповідних їм типових ситуацій початкового етапу розслідування (підрозділи 2.1, 2.2); догматичний - з метою тлумачення понять і категорій судової експертології, криміналістики, кримінального процесу, оперативно-розшукової діяльності, що сприяло уточненню понятійно-категоріального апарату дослідження (розділи 1-3); формально-логічний - під час розгляду поняття, видів, ознак і властивостей посвідчення водія, проведення дізнавачем слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні, розпочатому за ст. 358 КК України (розділи 1, 3); соціологічні - для з'ясування позиції респондентів щодо розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання (розділи 1-3); статистичний - для узагальнення результатів соціологічних досліджень, вивчення матеріалів кримінальних проваджень, експертних висновків, архівних кримінальних справ (розділи 1-3).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується вдалою і продуманою структурою наукової роботи, логікою викладення матеріалу, потужним обсягом емпіричної та інформаційної бази. Нормативно-правовою основою дослідження стали положення Конституції України, Кримінального процесуального кодексу України, Кримінального кодексу України, Законів України («Про Національну поліцію», «Про дорожній рух», «Про правовий режим воєнного стану», «Про прикордонний контроль», «Про судову експертизу» та ін.), постанови Кабінету Міністрів України («Порядок застосування єДокумента в період дії воєнного стану», «Про затвердження Положення про порядок видачі посвідчень водія та допуску громадян до

керування транспортними засобами», «Про затвердження Порядку формування та перевірки електронного посвідчення водія, електронного свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу, їх електронних копій» та ін.), відомчі правові акти, затверджені наказами МВС та Міністерства юстиції України. Теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять наукові праці вітчизняних і зарубіжних фахівців у галузі кримінального права, кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи.

Емпіричну базу дисертаційного дослідження становлять результати вивчення та узагальнення 224 архівних кримінальних проваджень за ст. 358 КК України за період 2020-2024 років; зведені дані анкетування 280 поліцейських патрульної поліції, 315 дізнавачів і 85 судових експертів з Вінницької, Дніпропетровської, Донецької, Житомирської, Закарпатської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Миколаївської, Одеської, Рівненської, Тернопільської, Херсонської, Чернівецької областей та м. Києва; практична робота в правоохоронних органах (зокрема досвід роботи автора дізнавачем Національної поліції України); статистичні й аналітичні матеріали Національної поліції України, Експертної служби МВС України, Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України за 2020-2024 роки.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, у своїй більшості є переконливими, виваженими та слухними, що є вагомим внеском у теорію криміналістики і судової експертизи.

Таким чином, сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації мають належний рівень обґрунтованості та достовірності.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Структура й обсяг дисертації зумовлені метою та завданнями дослідження. Робота містить анотацію, вступ, три розділи, що мають вісім підрозділів, висновки, список використаних джерел (190 найменувань на 21 сторінці) і вісім додатків на 39 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 267 сторінок, з яких обсяг основного тексту - 190 сторінок.

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначено її зв'язок з науковими програмами, темами, планами, мету і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, окреслено емпіричну базу дослідження, зазначено відомості про апробацію результатів дослідження та практичне значення його результатів, публікації автора та структуру дисертації.

У **першому розділі «Теоретичні засади розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання в умовах воєнного стану»** автором розглянуто інформаційні джерела щодо стану наукових досліджень з питань розслідування підроблення, збуту й використання документів, що посвідчують право керування транспортними засобами та досліджено структуру

криміналістичної характеристики підроблення посвідчення водія, його збуту й використання в умовах воєнного стану та сутність окремих її елементів (предмет злочинного посягання, спосіб вчинення кримінального проступку, обстановка вчинення кримінального проступку, типова слідова картина кримінального проступку, особа правопорушника).

Розглянуто наукові дослідження питань розслідування підроблення документів, зокрема водійських документів, їх збуту й використання в криміналістиці та судовій експертизі на трьох основних етапах (до 1991 р., у 1991-2022 р.р., після 24 лютого 2022 р.), визначено особливості вирішення експертних завдань залежно від способів виготовлення водійських посвідчень та їхніх ознак.

Завдяки узагальненню результатів анкетування 315 дізнавачів органів досудового розслідування Національної поліції України з питань розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання в умовах воєнного стану, яке здійснювалось протягом 2022-2024 р.р. представилось можливим встановити, що структурними елементами криміналістичної характеристики підроблення посвідчення водія, його збуту й використання є: предмет злочинного посягання; спосіб вчинення кримінального проступку; обстановка вчинення кримінального проступку; типова слідова картина; особа правопорушника. Автором надана детальна характеристика кожного з елементів криміналістичної характеристики даного виду правопорушення та встановлено, що особа правопорушника як елемент криміналістичної характеристики кримінального проступку, передбаченого ст. 358 КК України щодо посвідчення водія, має кореляційні зв'язки з іншими елементами.

Дисертантом висвітлено повний і частковий, матеріальний та інтелектуальний способи підроблення посвідчення водія; проаналізовано відповідні виду друку, що використовують підроблювачі; окреслено головні ознаки відповідних способів підроблення водійських посвідчень. Обґрунтований умовивід про те, що кожному зі способів підроблення документів притаманна наявність певних слідів, які відображають на документі та за якими можна встановити спосіб підроблення та згодом - особу, яка її вчинила.

У другому розділі «Початковий етап розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання в умовах воєнного стану» автор зосередив увагу на таких проблемах: виявлення підроблення посвідчення водія, його збуту й використання та обставини, які підлягають встановленню під час досудового розслідування; типових ситуаціях розслідування, версіях та основних напрямках проведення дізнання в кримінальному провадженні про підроблення посвідчення водія, його збуту й використання; тактичні операції початкового етапу розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання.

Звертається увага на типові ситуації виявлення підроблення посвідчення водія, його збуту й використання, які виникають під час перевірки поліцейськими документів у водіїв транспортних засобів, при виявленні підробленого посвідчення водія фахівцями сервісних центрів МВС під час виконання номенклатурної роботи з водійськими документами та під час затримання особи, проведення слідчих (розшукових) дій в інших кримінальних правопорушеннях. Визначено, що типові ситуації початкового етапу розслідування підроблення посвідчень водія, їх збуту та використання обумовлені типовими ситуаціями виявлення ознак несправжності водійських документів. Кожній такій ситуації відповідають певні групи типових слідчих ситуацій, до яких дисертантом запропоновано відповідні їм типові версії.

Дисертант на початковому етапі розслідування підроблення посвідчень водія, їх збуту та використання пропонує проводити такі типові тактичні операції: «Виявлення, фіксація та збирання первинної інформації про кримінальний проступок», «Встановлення механізму злочинної діяльності підроблювачів водійських документів», «Затримання групи підроблювачів водійських документів», «Встановлення і пошук злочинця». Відповідно до типових слідчих ситуацій, що складаються на початковому етапі розслідування, проведення певної тактичної операції надає організаційно-методичну допомогу дізнавачу в обранні правильного напрямку розслідування та виконанні різних тактичних завдань у справі про підроблення посвідчень водія, їх збуту та використання.

Автор наголошує на тому, що в умовах воєнного стану проведення тактичних операцій на початковому етапі розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту і використання дізнавач зобов'язаний попередньо з'ясувати: кількість правопорушників, щодо яких планують операцію; наявність у них холодної або вогнепальної зброї, вибухових матеріалів; за необхідності складання плану-схеми, у якій визначають: місця проникнення в приміщення, шляхи відходу правопорушників, місцезнаходження окремих об'єктів, зокрема вибухонебезпечних матеріалів, сектору можливого обстрілу з приміщення. Під час затримання озброєних злочинців до тактичної операції залучають працівників підрозділу спеціального призначення «КОРД».

У третьому розділі «Проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання в умовах воєнного стану» дисертантом розглянуто питання проведення огляду під час розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання в умовах воєнного стану, проблеми призначення і проведення судових експертиз та особливості проведення обшуку, допиту та інших слідчих (розшукових) дій під час розслідування досліджуваної категорії правопорушень.

Дисертантом зазначається, що в умовах воєнного стану під час виконання службових обов'язків уповноваженими на огляд посвідчення водія особами є поліцейські патрульної поліції, дізнавачі, слідчі та спеціалісти-криміналісти НПУ (як члени СОГ), уповноважені особи Служби безпеки України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Державної міграційної служби України, Державної митної служби України, Збройних Сил України. Правовими підставами огляду, вилучення уповноваженими особами посвідчення водія з ознаками підроблення, підготовки та надання висновків спеціалістами щодо ознак підроблення водійського документа є ст. 71, 99, 214, 237, а також норми глави 25 «Особливості досудового розслідування кримінальних проступків» КПК України.

Наголошується, що огляд документів як складова огляду місця події у випадку виявлення ознак підроблення водійського посвідчення можуть проводити до внесення відомостей про кримінальний проступок до ЄРДР. У всіх ситуаціях, пов'язаних з виявленням ознак підроблення посвідчення водія, викликають СОГ для належного документального оформлення події та процесу вилучення документа.

Дисертантом встановлена невідповідність п. 4 наказу МВС України від 7 липня 2017 року № 575 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами НПУ в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» частині 4 ст. 71 КПК України щодо функцій спеціаліста та запропоновано внести відповідні зміни в наказ МВС України № 575.

Запропоновано дотримуватися певних правил особистої безпеки поліцейських в умовах воєнного стану під час огляду, дослідження, вилучення та пакування посвідчення водія з ознаками підроблення.

Для підготовки до проведення судових експертиз у кримінальних провадженнях про підроблення посвідчення водія, його збут і використання автором запропоновано такі криміналістичні рекомендації: звертатися за консультаційною допомогою до спеціалістів за необхідності отримання зразків для експертизи; забезпечити збереженість об'єктів в упакуванні, незмінність їхніх ознак у процесі транспортування та зберігання, окремі вимоги до пакування та зберігання рідких речовин, твердих об'єктів; можливість надання експерту середніх проб (якщо матеріали мають велику вагу або об'єм і є однорідними); надсилання на експертизу додаткових матеріалів (копій протоколів СРД - слідчого експерименту, пред'явлення для впізнання, висновку спеціаліста тощо з відповідними додатками до них).

З метою недопущення помилок під час залучення експерта наведено перелік типових помилок, яких припускаються дізнавачі, призначаючи судову технічну експертизу документів (некоректні, неточні запитання, такі, що

виходять за межі компетенції експерта; неправильний переклад іноземних посвідчень водія; недостатня кількість зразків для порівняльного дослідження тощо).

Дисертантом визначено особливості огляду, обшуку, допиту, пред'явлення для впізнання, залучення експерта та слідчого експерименту під час розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання в умовах воєнного стану та роль спеціаліста у їх проведенні.

У висновках дисертаційної роботи узагальнено ключові результати проведеного дослідження, сформульовано основні положення та пропозиції, що стали підсумком наукового аналізу, здійсненого автором. Висновки є логічно послідовними, добре аргументованими та достовірними, повною мірою відображають зміст досліджуваних питань і свідчать про їх практичну значущість та можливість застосування у відповідних галузях діяльності.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Під час ознайомлення з текстом дисертаційного дослідження Українця Тараса Васильовича та його науковими публікаціями фактів порушень академічної доброчесності виявлено не було, усі запозичення містять відповідні посилання. Результати та напрацювання співавторів у дисертаційному дослідженні не використовувалися. Це дозволяє припустити, що дисертація здобувача є самостійно здійсненою й оригінальною науковою працею.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Т. В. Українця, слід звернути увагу на окремі спірні, дискусійні положення, що можуть стати підґрунтям для обговорення під час захисту, а саме:

1. У підрозділі 1.2 розділу 1 (с. 53) дисертант зазначає, що «на підставі проведеного дослідження» він встановив «зміст криміналістичної характеристики підроблення посвідчення водія, його збуту й використання, до елементів якої віднесено предмет злочинного посягання (90,8 %); спосіб вчинення кримінального проступку (97,8 %); обстановку вчинення кримінального проступку (57,8 %); типову слідову картину (75,9 %); особу правопорушника (87,0 %)», але не пояснює, що означають відсотки у дужках, а лише посилається на Додаток Б (результати анкетування дізнавачів органів досудового розслідування Національної поліції України). Такі саме відсотки до елементів криміналістичної характеристики без додаткових пояснень наведені на с. 26 дисертації. Доцільно було б у тексті дисертації надати коротке пояснення щодо джерела походження цих відсотків і їх значення для формування комплексу елементів криміналістичної характеристики підроблення посвідчення водія, його збуту й використання.

2. На с. 69 автор навів структуру типової слідової картини, а на с. 73 – набір характеристик особи злочинця. В обох випадках поряд з елементами цих

структур наведено відсотки, отримані шляхом анкетування дізнавачів, 13% з яких взагалі не мають досвіду розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання. Тобто, вказані показники є недостатньо коректними. Репрезентативні результати можна отримати лише шляхом узагальнення 224 архівних кримінальних проваджень за ст. 358 КК України за період 2020-2024 років, про яке зазначено на с. 24 дисертації, але не наведено його результати. Лише на с. 73 зазначено: «Аналіз матеріалів кримінальних проваджень цієї категорії засвідчив, що підроблення водійських документів здійснюють як в Україні, так і за її межами, а потім нелегально документи потрапляють до нашої країни».

3. На с. 147 дисертації автор, посилаючись на методичні рекомендації «Досудове розслідування кримінальних проступків», зазначає: «Під час проведення експертного дослідження посвідчень водія складають такі документи: доручення (постанову) про отримання висновку спеціаліста, висновок спеціаліста, протокол ознайомлення з висновком спеціаліста, постанову про призначення експертизи, висновок експерта». Це твердження є недостатньо точним тому, що такі документи складають не під час проведення експертизи (її безпосередньо проводить експерт), а під час її призначення (залучення експерта). Ці процесуальні дії відрізняються одна від одної за своєю суттю і суб'єктом проведення.

4. На с. 154 дисертації автор зазначає такі непроцесуальні форми взаємодії між дізнавачем і судовим експертом : «1) консультації з приводу правильності запитань, поставлених перед судовим експертом у постанові слідчого (дізнавача); 2) рекомендації з приводу надання зразків для порівняльного дослідження, адже в СТЕД це запитання потребує посиленої уваги, передусім у випадках дослідження документів на пластиковій основі; 3) взаємний обмін інформацією та спільне обговорення зібраних даних, висування обґрунтованих версій та визначення шляхів їх розв'язання; 4) вирішення проблемних питань на стадії призначення СТЕД». Однак такі варіанти взаємодії притаманні іншій процесуальній особі (спеціалісту), процесуальний статус якої відрізняється від статусу судового експерта.

Підсумовуючи викладене вище, слід зауважити, що висловлені дискусійні положення лише підкреслюють актуальність досліджуваної проблематики та не впливають на загалом позитивну оцінку роботи та істотно не зменшують її теоретичного та практичного рівня.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Українця Тараса Васильовича на тему: «Розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання в умовах воєнного стану» відповідає спеціальності 081 Право та вимогам наказу МОН України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі

змінами від 31.05.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Українець Тарас Васильович, на підставі публічного захисту, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

завідувачка лабораторії «Використання сучасних досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю»

НДІ вивчення проблем злочинності

ім. академіка В. В. Сташиса НАПрН України,

кандидат юридичних наук,

старший науковий співробітник

Галина Авдєєва

Галина Авдєєва

